

10.48315/QGL.2026.5624S53.1322

فصلنامه «دولت و حقوق»، سال ششم، شماره چهارم (پیاپی ۲۲)، زمستان ۱۴۰۴، صص. ۱۸-۱

سیاست‌گذاری جنایی در قبال جرایم یقه‌مجازی‌ها

شهرداد دارابی*

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

چکیده

یقه‌مجازی‌ها طیفی از مجرمان یقه‌سفید هستند که جرایم مبتنی بر نیرنگ و فریب خود را با تکیه بر فناوری‌های نوین در فضای مجازی مرتکب می‌شوند. آنان ضمن برخورداری از هوش سایبری بالا، موقعیت‌سنجی و ناشناختگی در فضای اینترنتی که شبکه‌ای پویا و دارای محتوای دائماً در حال تغییر است، اقدامات فریب‌کارانه‌ی خود را با زیرکی در مدت مدیدی پنهان می‌کنند. لذا گستره‌ی ماهیت زیان‌بار رفتارهای آنان معمولاً به مراتب وسیع‌تر از دیگر بزه‌کاران است که اهمیت تمرکز سیاست جنایی با تأکید بر هنجارگذاری مستقل و جرم‌شناسی پیشگیری را بر این مهم نمایان می‌سازد. یافته‌های پژوهش با شیوه‌ی توصیفی-تحلیلی، مبین آن است که سیاست‌گذاری جنایی با تأکید بر میان‌کنش برقرار شده با هنجارگذاری در راستای سامانه‌ی پاسخ‌دهی به بزهکاری یقه‌مجازی‌ها، علاوه بر افتراقی‌سازی از طریق جرم‌انگاری مستقل، تمرکز بر کارآمدی راهبرد پیشگیری مرتکب‌مدار نسبت به بزهکاران یقه‌مجازی و ابتنای بر آزمون‌های روان‌سنجی، احراز سلامت روانی و درمان‌های شناختی-رفتاری از یک سو و بهره‌مندی از راهبرد پیشگیری بزه‌دیده‌مدار با محوریت آموزش و توانمندسازی جامعه‌ی هدف یقه‌مجازی‌ها و فرصت‌گیری از ایشان با مداخله در موقعیت‌های پیش‌جنایی از سوی دیگر است.

واژگان کلیدی

سیاست‌گذاری جنایی، بزهکار یقه‌مجازی، پیشگیری مرتکب‌مدار، پیشگیری بزه‌دیده‌مدار.

* دانشیار گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

shahrdad.darabi@iau.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۹

مقدمه

شکوفایی علوم انسانی در دو سده‌ی قبل، شرایطی جدید را برای مطالعه‌ی ماهیت و علل ارتکاب به ذهن به صورت علمی فراهم ساخت؛ این علم با عنوان جرم‌شناسی معرفی و به تدریج نضج یافت و تا به امروز شاهد بالندگی و تحولات نظریه‌های متعدد و دستاوردهای مختلف بوده است. با گسترش مطالعات جرم‌شناسان در بعد از جنگ جهانی دوم و نظریه‌پردازی اندیشمندانی همچون ادوین ساترلند^۱ جامعه‌شناس و جرم‌شناس سده بیستم پیرامون مجرمان یقه‌سفید و گستره جرایم آنان عرصه نوین به روی پژوهشگران حوزه علوم جنایی گشوده شد.

ظهور جرایم یقه‌سفیدی در بستر فعالیت‌های به ظاهر مشروع مانند بخش‌های مالی، ادارات دولتی، بنگاه‌های تجاری، بانکی و... که غالباً فاقد بزه‌دیده مستقیم بوده و آثار سوء آنها در میان قشر کثیری از افراد جامعه پخش و توزیع می‌شود، توجه متولیان سیاست جنایی و بسیاری از جرم‌شناسان را به خود معطوف نمود. اتصاف این طیف از مجرمان به ظاهر فریبنده و مناصب اجتماعی بالا، توان و استعداد بزهکاری، در کنار قدرت سازگاری و تطبیق با موقعیت‌های اجتماعی موجب توسعه‌ی قلمرو بزهکاری پنهان و افزایش رقم سیاه جرایم ارتكابی آنان شده است، به گونه‌ای که مجرمان یقه‌سفید در مقایسه با سایر بزهکاران به طور معتناهی از سیطره نظام عدالت کیفری گریخته و کمتر به مجازات محکوم می‌شوند (دارابی، ۱۴۰۳: ۲۳). بزهکار یقه‌سفید، فردی منظم و از نظر اجتماعی سازگار یافته است که قوانین حاکم بر فعالیت‌های حرفه‌ای خود را خوب می‌شناسد و می‌داند چگونه قوانین و مقررات ناظر به حرفه خود را نقض کند (نجفی ابرندآبادی و هاشم بیگی، ۱۴۰۳: ۲۹۳). جرایم یقه‌سفیدی مبتنی بر نیرنگ و فریب هستند؛ مرتکبان این جرایم با برخورداری از خصیصه‌هایی همچون بهره‌هوش بالا، موقعیت‌سنجی و توان تطبیق‌پذیری با محیط کاری می‌توانند اقدامات فریبکارانه خود را با زیرکی در مدت مدیدی پنهان نمایند؛ لذا گستره ماهیت زیانبار رفتارهای آنان و آسیب‌های اقتصادی و اجتماعی ناشی از جرایم ایشان به مراتب وسیع‌تر از دیگران است.

علی‌رغم شناسایی طیفی جدید از بزهکاران یقه‌سفید تحت عنوان بزهکاران یقه‌سرخ که در راستای پیشگیری از کشف و افشای ماهیت رفتارهای مجرمانه و متقلبان‌های خود به خشونت متوسل شده و با حسابگری خطر ناشی از اطرافیان خود را با قتل مهار می‌کنند (دارابی، ۱۴۰۳: ۱۱۴) امروزه دسته‌ای دیگر از یقه‌سفیدها در قالب بزهکاران یقه‌مجازی مطرح شده‌اند. از آن‌جا که بزهکاران نیز می‌توانند همزمان در دو دنیا یا دو محیط، فعالیت‌های مجرمانه خود را مرتکب شوند،

دیجیتالی شدن روابط حرفه‌ای و فعالیت‌های اشخاص حقیقی و حقوقی در حوزه‌ی کسب و کار بستر رایانه‌ای شدن جرایم یقه‌سفیدی و استفاده‌ی بزهکاران یقه‌سفید آشنا با فناوری نوین را برای ارتکاب جرایم مرتبط با حرفه و تخصص کاری خود فراهم کرد. بدین‌سان در کنار بزهکاران یقه‌سفید حقیقی، آن‌گونه که ساترلند نظریه‌پردازی نمود امروزه شاهد اقدام بزهکاران یقه‌سفید مجازی^۱ هستیم که آلن ری د^۲، مرتکبان جرایم یقه‌سفید سایبری را بزهکاران یقه‌مجازی نامیده است (Reid, 2018: 231). ناگفته پیداست که مفهوم جرایم یقه‌مجازی و مجرمان یقه‌مجازی شامل اعمال مجرمانه یقه‌سبزه‌ها و یقه‌صورتی‌ها که فعالیت‌های شغلی خود را به فضای سایبر تسری داده‌اند نیز می‌شود؛ به این جهت که از جایگاه بالای مدیریتی اقتصادی و تصمیم‌گیری بالا در جامعه برخوردارند و نوعاً با متولیان، صاحبان و نمایندگان قدرت مراودات و داد و ستدهای تنگاتنگی دارند (نجفی ابرندآبادی، ۱۴۰۳: ۱۶). بی‌شک، حرکت زندگی افراد جامعه به سمت گسترش ریزوم گونه‌ی^۴ اینترنت و آنلاین بودن باعث ایجاد فرصت‌های گسترده‌تر و جدیدتری برای فعالیت‌های مجرمانه شده است. سیاست‌گذاری جنایی ضمن پردازش الگوها و معیارهای جهان‌شمول سیاست‌گذاری کارآمد جنایی بر مبنای شناسایی و ارزیابی نمای پیشین و کنونی نظام برنامه‌ریزی جنایی از منظری کلان و راهبردی (ایروانیان، ۱۴۰۳: ۱۸) ماهیت سیاست‌های پاس‌دهی را تعیین می‌نماید.

طرح چارچوب و چشم‌انداز نظری سیاست‌گذاری جنایی در قبال جرایم یقه‌مجازی‌ها، موضوع نوشتار حاضر است؛ بر این ابنا سوال اصلی این نوشتار آن است که مهم‌ترین راهبرد سیاست‌گذاری جنایی در قبال جرایم یقه‌مجازی‌ها چیست؟ در تناظر با سوال مطروحه فرضیه مقاله بر این نگرش استوار است که به نظر می‌رسد مهم‌ترین راهبرد سیاست جنایی در قبال

1. Alan Reid

2. Virtual white collar criminals

۳. متعاقباً این اصطلاح در آثار برخی پژوهشگران نیز به کار گرفته شد. ر.ک: شاملو، باقر؛ خلیلی پاچی، عارف (۱۳۹۹). مجازی‌شدن بزهکاری یقه‌سفیدی در پرتو ارزش‌های مجازی. *مجله حقوقی دادگستری*، ۸۴ (۱۱۰)، صص ۶۵-۹۶؛ همچنین کرامتی‌معز، هادی (۱۴۰۳). *جرم‌شناسی (طرح مباحث نوین در دانش جرم‌شناسی)*. ایران، تهران: شرکت سهامی انتشار، ص ۱۸۳.

۴. ریزوم از ریشه Rhizoma به معنای توده-ریشه است و در زیست‌شناسی و گیاه‌شناسی به گیاهی اطلاق می‌شود که اغلب دارای ریشه‌های خارجی و ساقه‌های خزنده است. برخلاف درخت که در نقطه‌ای ثابت ریشه می‌گیرد، ریزوم حتی هنگامی که شکسته یا از هم گسسته می‌شود باز هم می‌تواند حیات خود را از سر بگیرد و در جهات دیگری رشد کند (رامین‌نیا، ۱۳۹۴: ۲۲). جرایم نیز مانند ریزوم‌ها در جهات گوناگون به صورت افقی سیال، لامکانی و همه‌جایی در سطح رواند و از اشکال سنتی نهادمند مکان‌مند یا جسم‌مند خارج شدند (دارابی، ۱۳۹۵: ۲۰۱).

جرائم یقه‌مجازی‌ها حساس‌سازی از طریق جرم‌انگاری مستقل و استفاده‌ی حداکثری از تدابیر کنشی پیشگیرانه‌ی مرتکب‌مدار و بزه‌دیده‌مدار است. لذا با رعایت روش توصیفی-تحلیلی در ابتدا تدابیر مرتکب‌مدار مهارکننده‌ی جرائم یقه‌مجازی‌ها و در ادامه راهبردهای پیشگیری بزه‌دیده‌مدار بررسی خواهد شد.

۱. پیشگیری مرتکب‌مدار از جرائم متقلبانه‌ی یقه‌مجازی‌ها

خیزش فزاینده بزهکاری در جوامعی که تا پیش از این، وقوع جرائم را به واسطه‌ی رویت‌پذیری و قابلیت گزارش‌دهی در دنیای حقیقی و مناطقی معین رصد می‌نمودند، مبین آن است که جرائم از اشکال سنتی و کلاسیک خود تبعیت نکرده و در جوامع مدرن متاخر اشکال ریزوم گونه‌ی جدیدی در دنیای مجازی یافته‌اند.

بدون تردید، تصمیم‌سازی در پهنه‌ی سیاست‌گذاری جنایی با اتخاذ شیوه‌های بزه‌انگاری مستقل جرائم یقه‌مجازی‌ها از یک سو و راهبردهای پیشگیری با محور بزهکاران یقه‌مجازی براساس گستره‌ی موضوعی جرائم آن‌ها از مهمترین اهداف سیاست‌گذاری جنایی با محور افتراقی‌سازی است.

امروزه فعالیت بزهکارانه‌ی عمومی دیگر منحصر به دنیای حقیقی نیست. به موازات گسترش فعالیت‌ها و ارتباطات در فضای سایبر، بخشی از بزهکاران نیز فعالیت مجرمانه‌ی خود را به فضای سایبر منتقل کرده‌اند یا از رهگذر چنین فضایی، مرتکب جرم یا جرایمی می‌شوند (پیکا، ۱۴۰۰: ۱۱). لذا دیجیتالی شدن روابط حرفه‌ای و فعالیت‌های اشخاص حقیقی و حقوقی در حوزه‌ی کسب‌وکار، بستر رایانه‌ای شدن جرائم یقه‌سفیدی و استفاده‌ی بزهکاران یقه‌سفید آشنا با فناوری نوین، شرایط را برای ارتکاب جرائم مرتبط با حرفه و تخصص کاری خود فراهم کرد که به دلیل گستره‌ی ماهیت زیان‌بار رفتارهای آنان و آسیب‌های اقتصادی و اجتماعی ناشی از جرائم ایشان سیاست‌گذاری جنایی و اتخاذ تدابیر کنشی یا واکنشی پیشگیرانه از جرائم آنها به مراتب بسیار حائز اهمیت است. بدون تردید شیوه‌های پیشگیری براساس گستره‌ی موضوعی جرائم و اهداف متولیان سیاست جنایی متفاوت است؛ آن‌چنان که برخی از گونه‌های پیشگیری متوجه بزهکاران بالقوه و برخی ناظر به بزه‌دیدگان است.

پیشگیری از بزهکاری صرف نظر از اشکال مختلف آن مقید به رعایت مبانی نظری، اصول علمی و به ویژه معیارهای حقوقی با توجه به نوع جرم، گونه بزهکاران و شیوه‌های ارتکاب جرم است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۵: ۵۶۷). از آن‌جا که بزهکار یقه‌مجازی از توان ذهنی برجسته، درایت و حسابگری برخوردار بوده که با خودمحوری و محق‌پنداشتن خویش در کنار متغیرهای

روانی- رفتاری همچون فرافکنی، انکار یا عدم همدلی با دیگران در جهت پیش بردن و استمرار مقاصد بزهکارانه‌ی خویش است، با سبق تصمیم، برنامه‌ریزی و تمهیدات لازم در فضای مجازی نسبت به جرایم متقلبانه خویش دست می‌یازند.

جرایم یقه‌مجازی‌ها با نقض اعتماد صادقانه‌ی افراد یا اشخاص طرف مقابل و با توسل به تدلیس، تقلب، فساد مالی در فضای سایبر و عاری از هرگونه اقدامات عینی در عالم مادی ارتکاب می‌یابد. بی‌شک، طرح مجرم حسابگر از جانب جرمی بنام که بزهکار را همچون اقتصاددانی می‌داند که با سنجش مضار و منافع جرم ارتكابی، دنیای جرم را انتخاب می‌کند از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ او انسان بزهکار را فردی آزاد، باهوش و عاقل می‌داند که به طور واقعی دست به محاسبه دقیق زده (پرادل، ۱۴۰۲: ۶۷) و ارتکاب جرایم نیرنگ‌آمیز یقه‌مجازی در فضای سایبر را رقم می‌زند. علاوه بر این، از فنون و شیوه‌هایی که یقه‌مجازی‌ها در راستای توجیه جرایم خویش به کار می‌گیرند، نباید غافل بود. بدیهی است، متولیان سیاست جنایی با تعیین هنجارها و ارزش‌های اجتماعی در قالب حقوق و تکالیف افراد ضمن امتیازات مشروع شهروندان، تعهدات مورد انتظار خویش را در دنیای حقیقی و مجازی اعلام می‌نمایند. فرایند جامعه‌پذیری با نهادینه کردن ارزش‌های اجتماعی تحقق می‌یابد و انسان‌ها در روابط اجتماعی خویش رفتار خود را براساس قواعد جامعی و هنجارهای دولتی تنظیم می‌نمایند.

بنابراین ضروری است، پیش‌بینی هر یک از ساحت‌های پاسخ‌گذاری جنایی در پهنه‌ی خطوط راهبردی و مبنایی مستتر در برنامه‌ریزی‌های عمومی و جنایی صورت پذیرد؛ سیاست‌گذاران باید با تدوین و پیاده‌سازی برنامه‌های تنظیمی هنجارگذار واجد ضمانت اجرا از یک سو و طراحی اقدامات کنشی توان‌افزا یا توان‌گیر با محور مرتکبان جرایم یقه‌مجازی و جامعه‌ی هدف آنان فرایند سیاست‌های اتخاذی را مدیریت نمایند. این مهم می‌تواند با تمهیداتی از انعقاد تفکر مجرمانه یقه‌مجازی‌ها یا انصراف آن‌ها در ارتکاب جرایم متقلبانه بزهکاران یقه‌مجازی همراه باشد.

۱-۱. جرم‌انگاری افتراقی بزهکاری یقه‌مجازی‌ها

حمایت کیفری از ارزش‌های اقتصادی در فضای مجازی از طریق مبارزه با نقض آن‌ها و اولویت‌های جامعه در تحقق بخشیدن مبارزه علیه جرایم یقه مجازی‌ها وضع می‌گردد؛ اگرچه مطلوب سیاست‌گذاری جنایی، تحمیل صرف هنجارهای الزام‌آور که منتهی به اقدامات ایجابی یا سلبی تابعان حقوق جزای رایانه‌ای شود، نیست و استفاده از همه ظرفیت‌های کنشی-واکنشی حقوقی و غیرحقوقی مطمح نظر قرار می‌گیرد، اما قانون‌گذار پیام کیفرگذاری رفتارهایی را که با وجود ارکان عمومی جرم منجر به مسئولیت جزایی و تحمل مجازات می‌شوند، به شهروندان

اعلام می‌نماید و فرایند تولید ارزش‌ها و هنجارهایی که راهبردهای حاکم بر عرصه‌ی جرایم یقه‌مجازی‌ها را سامان می‌بخشد، با بزه‌انگاری و کیفرگذاری مستقل محقق می‌شود. قانون‌گذار جزایی از رهگذر جرم‌انگاری طیفی از فعالیت‌های اقتصادی مجرمان یقه‌سفید در فضای مجازی که موجبات اخلال در نظام اقتصادی را فراهم می‌آورد، بخشی از رسالت خود را پیرامون صیانت از نظم و امنیت اقتصادی در فضای مجازی و متعاقباً فضای واقعی جامعه ایفا می‌نماید. در حقوق کیفری، موضوع جرم در پاسخ به این سوال مشخص می‌شود که قانون‌گذار با جرم‌انگاری از چه چیزی یا چه کسی صیانت می‌نماید؟ در جرایم یقه‌مجازی‌ها موضوع جرم، ساختارهای کلان اقتصادی در جامعه یا مالکیت عمومی یا دولتی است که به عنوان آماج جرایم یقه‌مجازی‌ها برگزیده می‌شود.

بدین ترتیب، نظم و امنیت اقتصادی در گستره‌ی دنیای واقعی و مجازی، ارزش مورد حمایت قانون‌گذار جزایی است که حمایت کیفری از آن جز از رهگذر جرم‌انگاری فعالیت‌های اقتصادی محل امنیت اقتصادی میسر نمی‌گردد (سماواتی پیروز، ۱۳۹۰: ۶۵۱). لذا مهمترین رسالت قانون‌گذار کیفری، جرم‌انگاری مجزا و افتراقی بزهکاری یقه‌مجازی‌ها است که تحت پوشش‌های علی‌الظاهر قانونی محقق می‌شود؛ به عبارت دیگر اگرچه قانون‌گذار به طور عام کلاهبرداری، تحصیل وجه، مال یا منفعت، خدمات یا امتیازات مالی برای خود یا دیگری تحصیل کند را در ماده ۷۴۱ قانون مجازات اسلامی جرم‌انگاری و کیفرگذاری نموده است. مع الوصف عنوان‌سازی مستقل جرایم نیرنگ‌آمیز یقه‌مجازی‌ها، احتساب جرایم ایشان به عنوان جرایم مادی صرف که صرف نظر از عنصر نتیجه واجد مسئولیت مطلق هستند، ناظر به تقویت خصیصه‌ی بازدارندگی عام با ارباب انگیزی قوانین کیفری جرایم اقتصادی یقه‌سفیدها در فضای مجازی است.

بر این ابتنا، ضریب هوش یقه‌مجازی‌ها و حسابگری کیفری ایشان که متضمن سنجش عواید و منافع حاصل از جرم و احتمال محکومیت آنان و اعمال مجازات‌های توان‌گیر ایشان است با تبدیل جرایم مستقل آن‌ها به جرایم مادی صرف، زمینه‌های انصراف یقه‌مجازی‌ها را فراهم می‌آورد و احتمال عدم ارتکاب جرایم متقلبانه‌ی مرتبط با حرفه‌ی خود را در فضای مجازی افزایش می‌دهد؛ اگرچه این مهم زمینه‌های جایگزینی اماره‌ی مجرمیت به جای اصل براءت و عدم تکلیف مقام تعقیب به اثبات عنصر روانی را در بر خواهد داشت، اما از آن‌جا که گاهی اصل براءت به مأمنی مناسب برای بزهکاران اقتصادی یقه‌مجازی تبدیل می‌گردد، در حقوق بسیاری از کشورها و کنوانسیون‌های بین‌المللی همچون کنوانسیون سازمان ملل متحد در مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان (۱۹۷۰ وین)، کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد (۲۰۰۳ مریدا) کنوانسیون سازمان ملل متحد با جرایم سازمان‌یافته فراملی (پالرمو ۲۰۰۰) در خصوص درآمدها و

عواید نامشروع ناشی از فساد و یا جرایمی از قبیل تروریسم، قاچاق مواد مخدر و... در راستای سهولت تعقیب و تحقیق در مورد مجرمان مربوطه و بازگرداندن ثروت‌های نامشروع آن‌ها به مال‌باختگان یا بیت‌المال، اماره مجرمیت پذیرفته شده است؛ همچنان که در راستای این اصل و قانون از کجا آورده‌ای؟ قانون رسیدگی به دارایی مقامات، مسئولان و کارگزاران جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۴ به تصویب رسید.

با این همه از آنجا که یقه‌مجازی‌ها طیفی از بزه‌کاران یقه‌سفید هستند که جرایم خود را در فضای مجازی مرتکب می‌شوند و معمولاً فرایند بزه‌کاری ایشان با برآیند روان‌شناختی ایشان به نتیجه می‌رسد و معمولاً از اختلالات روانی ناموثر در مسئولیت کیفری برخوردارند، اقدامات پیشگیرانه مرتکب‌مدار با محوریت تدابیر روان‌شناختی حائز اهمیت است.

۲-۱. روان‌سنجی و درمان شناختی- رفتاری یقه‌مجازی‌ها

اختلالات روانی به عنوان یکی از مشکلات سلامت عمومی جامعه در سراسر جهان شناخته شده و به صورت یک دغدغه و چالش اساسی برای متخصصان که به نحوی با سلامت روان‌شناختی افراد جامعه درگیر هستند، مطرح می‌باشد؛ این معضل در حوزه علوم جنایی حقوقی و تجربی نیز از جایگاه معتابیهی برخوردار است. اگرچه معمولاً افرادی که از اختلالات روانی رنج می‌برند از قابلیت تطبیق‌پذیری کمتری با جامعه برخوردار بوده و ورود ایشان به دنیای جرم با سرعت بیشتری محقق می‌شود؛ مع‌الوصف مجرمان یقه‌سفید که یقه‌مجازی‌ها، یقه‌سرخ‌ها، یقه‌صورتی‌ها از آن متنوع می‌شوند، دارای ویژگی‌های روان‌شناختی منحصر به فردی هستند و با آن که در ظاهر انسان‌های وجیه و قانون‌مدار به نظر می‌رسند، اما در واقع بزه‌کاران بالقوه و پنهانی هستند که خود را معیار غایی قضاوت می‌دانند و همواره مترصد ارتکاب رفتار مجرمانه خویش با توسل به اقدامات متقلبانه در فضای مجازی برای اهداف سودجویانه‌ی خود هستند (دارابی، ۱۳۹۹: ۳). بنابراین، نیم‌رخ روانی ایشان همواره با سه‌گانه‌ی تاریک خودشیفتگی، شخصیت ضداجتماعی و روان‌آزاری همراه است.

بلیکلی^۱ و همکارانش در ۲۰۰۶ دریافتند که محکومین به جرایم یقه‌سفیدی به‌طور معناداری نسبت به مجرمین یقه‌آبی از نرخ بالاتری از خودشیفتگی برخوردارند و اختلاس مدیران ارشد شرکت‌ها ارتباط مستقیمی با خودشیفتگی آنان داشته است، به گونه‌ای که از جاه‌طلبی بی‌حد و حصر برخوردار بودند (Duffield & Frabosky, 2010: 86). دافیلد روان‌شناس استرالیایی ویژگی‌های منتسب به یقه‌سفیدهای خودشیفته (کارآفرینان و مدیران ارشد) را این چنین توصیف

می‌کند، بسیار بلند پرواز، قدرت‌طلبی افراطی و تمایل به کنترل دیگران، حس برتری نسبت به سایرین به همراه نیاز به تشویق و تحسین دیگران، اذعان به استحقاق بهره‌مندی از منابع، امتیازات خاص و ویژه‌خواری، تمایل به داشتن کارکنان و زیردستان متملق و هم‌نوا با ایشان که مطیع دستورات آن‌ها باشند (Peri, 2011: 215). افزون بر این، شخصیت ضداجتماعی و نهادینه شدن نگرش ماکیاولیستی، مبنی بر توجه ابزار برای رسیدن به هدف به معنای انکار آگاهانه حداکثری و بی‌توجهی آنان به ماهیت جرایم یقه‌سفیدی (Ray, 2007: 50) به ویژه در فضای مجازی است که با عناصر ناشناختگی و انعطاف‌پذیری در هویت همراه است.

بدین ترتیب وجوه اشتراک اختلالات روانی در یقه‌سفیدها، یقه‌مجازی‌ها، یقه‌سرخ‌ها اگرچه با نوسان‌هایی همراه است اما قدر متیقن جرایم نیرنگ‌آمیز یقه‌سفیدهای مجازی نیز خودشیفتگی، جامعه‌ستیزی و روان‌آزاری (سایکوپاتی)^۱ آن‌ها است؛ روان‌آزاری ایشان نیز در ارتکاب جرایم تزویرآمیز آنان موثر بوده و آن‌ها را افراد یا کارمندانی غیر قابل اعتماد، بی‌پروا، شرکای تجاری متصف به خوی غارتگری و افراد نامتعهد تبدیل می‌سازد. لذا ضرورت روان‌سنجی و احراز سلامت جسمانی- روانی آن‌ها در قالب پرسشنامه‌های شخصیتی^۲ و آزمون‌های روان‌سنجی درباره‌ی پیش‌بینی رفتارهای ناهنجار و بزهکاری اقدامی موثر محسوب می‌شود و مداخله‌ی به هنگام روان‌شناختی با در نظر داشتن نتایج حاصل از آزمون‌های شخصیت‌شناسی می‌تواند حائز اهمیت باشد.

بدین سان، روان‌سنجی نوجوانان و جوانان در مدارس و دبیرستان‌ها و ارجاع ایشان به کلینیک‌های روان‌درمانی - در صورت لزوم- علاوه بر مستندسازی سوابق روانی آن‌ها و نگهداری در پرونده‌های شخصیت، اخذ گواهی سلامت روان در بدو استخدام که توسط متخصصان امر تایید می‌شود و حضور نوبه‌ای روانشناس در موسسات و بنگاه‌های تجاری که می‌تواند بزهکاران یقه‌مجازی را به کار گیرند، کارساز بوده و این مهم در شناسایی افراد واجد اختلالات روانی و ارجاع آن‌ها به درمانگاه‌های شناخت رفتار در پیشگیری نسبی از جرایم یقه‌مجازی‌ها موثر باشد (دارابی، ۱۴۰۳: ۱۱۲). به هر رو، شناسایی افراد مبتلا یا مستعد به ناهنجاری‌های روانی به همراه آموزش اصلاح رفتار و مهارت‌های اجتماعی با بهره‌مندی از مراقبت‌های حداکثری خانواده، پزشک، مددکار و... می‌تواند از جایگاه ویژه‌ای برخوردار باشد. افزون بر این، روان‌درمانی به عنوان یک روش مفید و کارآمد می‌تواند در درمان جامعه‌ستیزی، خودشیفتگی و روان‌آزاری یقه‌مجازی‌های لاحق و یقه‌سفیدی‌های سابق، مفید فایده بوده و به طور

1. Psychopathy

۲. برای نمونه پرسشنامه شخصیت خودشیفته‌آمیز، راستین و هال

چشمگیری از ارتکاب جرایم متقلبانه ایشان در فضای مجازی بکاهد. تشخیص عوامل خطرزا به مدد پژوهش‌های زمینه‌یاب^۱ دقیق، سریع و تحت کنترل درآوردن اختلال‌های روانی در افراد مستعد ارتکاب جرایم یقه‌مجازی به همراه آموزش مهارت‌های خود کنترلی، دارو درمانی و روان درمانی ممکن است راهگشا باشد. بر این اساس تشخیص بهنگام خودشیفتگی، شخصیت ضداجتماعی و روان‌آزاری در افرادی که می‌توانند به سمت جرایم یقه-سفیدهای مجازی گرایش پیدا کنند، می‌تواند با برگزاری جلسات مکرر مصاحبه و گفتگو درمانی^۲ منجر به تغییر رویکردهای شناختی و ایجاد حس همدردی و شکوفا شدن حیطه عاطفی روانی در میان آن‌ها شود (فرست، ۱۴۰۴: ۳۱۹)؛ آن‌چنان که رفتارهای پرنخوت، ضداجتماعی و مزورانه‌ی آنان را به کنش‌های متواضعانه، تعامل مثبت با دیگران و صداقت کاری ختم می‌کند. بی‌شک، درمان شناختی- رفتاری یقه‌مجازی‌ها، همانند یقه‌سرخ‌ها، می‌تواند حسب مورد و براساس طیف درمانی، برای چرخش‌های سریع خلق با دارودرمانی لیتیوم یا خودشیفتگانی که تحمل طرد را ندارند با داروهای سروتونینیک همراه باشد (سادوک و همکاران، ۱۴۰۳: ۴۸۸). بر این ابتنا، در مرحله اول روان درمان گر تلاش می‌کند تا طرز تفکر و نگرش فرد نسبت به خود، دیگران و پیرامون را احراز نماید. در مرحله دوم سعی می‌نماید مسائل و مشکلاتی که موجب به وجود آوردن اختلالات روانی در فرد شده است را بیابد و در نهایت به فرد کمک می‌کند تا به گونه‌ای دیگر اندیشیده و در نتیجه این طرز تفکر جدید از نگرش سالم و رفتار متعارف برخوردار شود که می‌تواند شیوه‌ای کارآمد برای درمان بزهکاران یقه‌مجازی باشد (یوسفی و ایمان‌زاد، ۱۳۹۷: ۱۹۳). به عبارت دیگر، تغییر در افکار می‌تواند به تغییر در رفتار منجر شود که این مهم مستلزم تغییر شناخت و نگرش‌هاست. به هر رو، علاوه بر تدابیر پیشگیرانه‌ی مرتکب‌محور، اقدامات پیشگیرانه بزه‌دیده‌مدار در سیاست‌گذاری جنایی از اهمیت بسزایی برخوردار است.

۲. پیشگیری بزه‌دیده‌مدار از جرایم یقه‌مجازی‌ها

اگرچه پیشگیری از جرایم یقه‌مجازی‌ها با شناسایی و مرتفع ساختن عوامل زمینه‌ساز و موجد فرصت، از یک سو و توجه جدی به اختلالات روانی آن‌ها از سوی دیگر ملازم‌ت دارد، اما اتخاذ

۱. پژوهش‌های زمینه‌یاب یک روش جمع‌آوری داده‌هاست که از این گروه خاصی از افراد خواسته می‌شود تا به تعدادی از سوال‌های شخص پاسخ دهند؛ هدف تحقیق این است که در مورد شرایط و روابط موجود، دیدگاه‌ها، عقاید، نگرش‌ها و باورهای مردم نسبت به یک پرونده یا فرایند مطالعه شود و بدون هیچ‌گونه دخالت و استنتاج ذهنی وضعیت موجود را گزارش کنند (www.Armanshahrjournal.com).

تدابیر ترکیبی با تاکید بر راهبردهای پیشگیرانه‌ی بزه‌دیده‌مداری می‌تواند ضریب موفقیت پیشگیری از بزه‌کاری یقه‌مجازی‌ها را افزایش دهد.

سیاست‌گذاران جنایی تحت تاثیر باورهای بزه‌دیده‌مدار مداخله‌ی بزه‌دیده در نوسان دادن به پاسخ‌ها را امکان‌پذیر دانسته‌اند (نیاپور، ۱۳۹۱: ۳۶۰). این بزه‌دیدگان ممکن است اشخاص حقیقی یا اشخاص حقوقی اعم از اشخاص حقوقی دولتی یا غیردولتی باشند که آماج جرایم اقتصادی و متقلبانه‌ی یقه‌مجازی‌ها می‌شوند. افزون بر این تقویت بزه‌دیدگان در پرتو حمایت‌های قانونی و توسعه نظام قضایی با تاکید بر ارتقای نقشه بزه دیدگان بالقوه‌ی حقیقی یا حقوقی یقه‌مجازی‌ها موجب کارآمدی قانون در منظر شهروندان و انتفای فضای تردید در آن‌ها می‌شود.

بی‌تردید، در جرایم یقه‌مجازی‌ها رایانه و فضای سایبر به عنوان ابزاری برای ارتکاب جرم در نظر گرفته می‌شود و نبود دانش و اطلاعات لازم کاربران شبکه‌های کامپیوتری، متولیان و استفاده‌کنندگان اطلاعات حساس در یک سازمان، همواره به عنوان مهم‌ترین تهدید برای بزه‌دیدگان و بهترین فرصت برای یقه‌سفیدهای فرصت‌طلب است (بهره‌مند و داودی، ۱۳۹۷: ۳۸). بعلاوه فضای مجازی به اقتضای ویژگی‌های خاصی از قبیل رهایی بستر، آسیب‌پذیری آماج، دشواری شناسایی یقه‌مجازی‌ها، سهولت ارتکاب جرم و گستردگی خسارت دارد در ساحت تدابیر پیشگیرانه‌ی موقعیت‌مدار می‌تواند در کانون توجهات سیاست‌گذاران جنایی قرار گیرد. شاخصه‌ای که می‌تواند با تدابیر اجتماعی بزه‌دیده‌مدار نسبت به افراد حقیقی و متولیان شخصیت‌های حقوقی صورت پذیرد.

۲-۱. پیشگیری اجتماعی بزه‌دیده‌مدار

در عصر حاضر فضای رها و فاقد نظارت مجازی که هر لحظه بر گستره‌ی آن افزوده می‌شود، فرصت مناسبی را برای ارتکاب جرایم متقلبانه یقه‌مجازی‌ها و اختفای جرایم خویش فراهم می‌سازد که دامنه تهدیدهای آن به مراتب در مقایسه با محیط عینی بیرونی بیشتر است؛ از این رو اگرچه دنیای مجازی در جوامع بشری تحولات شگرف و دستاوردهای سترگی را در جهت اطلاع جامعه‌ی انسانی در راستای پیشرفت اجتماعی همراه داشته است، اما بی‌تردید تهدیدهای ناشی از جرایم نوظهور، جرایم ریزومیک شده در فضای مجازی و هوشمندی بزهکاران یقه‌سفید که دامنه‌ی جرایم نیرنگ‌آمیز خود را به پهنه‌ی سایبری نیز توسعه داده‌اند، گسست و شکست جدی در ساحت سیاست‌گذاری جنایی ایجاد می‌کند. یکی از دلایل اولیه رشد بزهکاران یقه‌مجازی‌ها آن است که عموم مردم از شیوه‌های جرایم ایشان و مانورهای متقلبانه‌ی آن‌ها در فضای سایبری آگاهی ندارند؛ از این رو آموزش همگانی و توانمندسازی بزه‌دیدگان بالقوه در مبارزه با جرایم

یقه‌مجازی‌ها حائز اهمیت است.

بر این اساس، اولین نکته‌ای که در درک مفهوم جرایم یقه‌مجازی‌ها که در فضای مجازی محقق می‌شود باید مد نظر داشت، آن است که مفهوم رایانه فقط گزینه‌هایی که ذهن ما به آن‌ها معطوف می‌شود، مانند رایانه‌ی رومیزی یا قابل حمل را در بر نمی‌گیرد، بلکه همانگونه که در کنوانسیون بین‌المللی جرایم سایبری^۱ مصوب ۲۰۰۱ به این موضوع صراحتاً اشاره شده، سیستم رایانه‌ای یک دستگاه یا مجموعه‌ای از دستگاه‌های متصل به هم یا مرتبط با هم است که به وسیله یک برنامه داده‌های دیجیتال را به طور خودکار پردازش می‌کند. لذا حوزه تحت شمول سیستم رایانه‌ای بسیار گسترده‌تر از حوزه تصور افراد جامعه است و همه دستگاه‌هایی که برنامه‌ای داشته باشند که داده‌های دیجیتال را پردازش کند مانند تلفن‌های همراه امروزی، داخل در مقام است. افزون بر این، در مواد ۷ تا ۲۱ از فصل دوم آخرین کنوانسیون جرایم سایبری که در هانوی ویتنام در سال ۲۰۲۵ برگزار شد، کشورها را ملزم به جرم‌انگاری جرایم وابسته به فضای سایبر مانند دسترسی غیرمجاز به سیستم‌های ICT (ماده ۷)، رهگیری (ماده ۸)، اختلال در داده‌ها (ماده ۹) و سوءاستفاده از دستگاه‌ها (ماده ۱۰) رهنمون ساخته است.

آموزش به اشخاص و شرکت‌های در معرض تهدیدهای جرایم یقه‌مجازی‌ها آن‌ها را برای مقابله با این جرایم تجهیز می‌کند (بهرمند و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۷۱). آگاه‌سازی و استفاده‌ی بهینه از راهبردهای حساس‌سازی مردم برای پیشگیری از جرایم یقه‌سفیدهای مجازی می‌تواند به پیشگیری از جرایم آن‌ها کمک کند. با آگاه‌سازی و هشدارهای لازم به بزه‌دیدگان بالقوه‌ی یقه‌مجازی‌ها می‌توان تا حد زیادی از ارتکاب جرایم ایشان جلوگیری نمود. برای نمونه هر یک از شبکه‌ها می‌توانند در وبگاه‌های خود براساس نوع خدماتی که ارائه می‌کنند، مخاطبان خود را با خطر‌ها و آسیب‌هایی که ممکن است متوجه آن‌ها باشد، آشنا کنند. از سوی دیگر با هشدارهای لازم و تبیین این موضوع که سوء استفاده از عدم نظارت و مراقبت افراد حقیقی یا حقوقی با چه عواقبی می‌تواند مواجه باشد، از بروز جرایم ایشان جلوگیری کنند (جلالی فراهانی، ۱۳۸۳: ۱۱۰). لذا آموزش بزه‌دیدگان جهت تلاش برای افزایش هزینه‌های ارتکاب جرایم یقه‌مجازی‌ها در فضای سایبری می‌تواند حسب مورد از ورود بزه‌دیدگان به موقعیت‌های پرخطر که آماج جرایم یقه‌مجازی‌هاست، پیشگیری نموده و همچنین تا جای ممکن معادلات را به ضرر یقه‌مجازی‌ها برهم زند.

بدیهی است، در راهبرد پیشگیری بزه‌دیده‌مدار از جرایم یقه‌مجازی‌ها، به کارگیری مجموعه تدابیر و اقداماتی که با قرار دادن فرد به عنوان کانون توجهات و برنامه‌ریزی‌ها سعی در مرتفع نمودن خلأها و نارسایی‌های احتمالی وی از منظر شناختی یا آگاه‌سازی دارد، در اولویت است؛

زیرا بخش بزرگی از آسیب‌پذیری‌های جرایم یقه‌مجازی‌ها به دلیل ناآشنایی یا کمی آگاهی از فضای تبادل اطلاعات است. براین اساس، تاثیرگذاری سازوکارهای آموزشی در محیط‌های تربیتی اعم از خانواده، مدرسه، محیط‌های فرهنگی، اجتماعی و... در تقویت و مصون‌سازی ایشان به عنوان اشخاصی حقیقی یا حقوقی بالقوه‌ی در معرض خطر جرایم یقه‌مجازی‌ها حائز اهمیت است. بی‌تردید، بزه‌دیدگی اقتصادی فرد حقیقی که صاحب کارخانه‌های تولیدی متعدد در کشور است از جانب مسئول امور مالی مجموعه که به سندسازی‌های متقلبانه، پولشویی و... در سامانه‌های مجازی مشغول است می‌تواند همانند معاونت مالی یک وزارتخانه دولتی که با تدابیر نیرنگ‌آمیز نسبت به ارتکاب جرایم اقتصادی مثل اختلاس شبکه‌ای و سازمان‌یافته با همکاری همدستان خویش در فضای مجازی رقم می‌خورد، واجد تبعات منفی در پهنه اقتصادی کشور باشد.

به هر رو، تقویت عوامل حمایتی و استفاده‌ی بهینه از راهبردهای حساس‌سازی بزه‌دیدگان بالقوه و به ویژه اهمیت به آموزش برای پیشگیری از جرم به خوبی قابل انطباق با جرایم یقه مجازی‌هاست. حساس‌سازی مردم جهت ایجاد فرهنگ قانون‌مداری و این مهم که هر یک از کاربران باید ناظر رفتار دیگری باشند و در صورت ارتکاب تخلف‌ها یا جرایم متقلبانه توسط یک کاربر، دیگر کاربران نسبت به اطلاع رسانی‌های به هنگام به مراجع ذی‌ربط اقدام نمایند.

بدین‌سان، اعلام زمینه‌ها و بسترهای جرم‌زا، رفتار و تصمیمات و برنامه‌های مشرف به ارتکاب جرم در نهادهای دولتی و غیردولتی از لوازم شفافیت در حوزه پیشگیری از جرایم اقتصادی (ابراهیمی، ۱۳۹۷: ۲۹) یقه‌مجازی‌ها است و آگاهی از خطرات و تبعات گسترده‌ی آثار جرایم یقه‌مجازی‌ها و عدم برخورداری از شخصیت منفعل نسبت به خودمراقبتی مجموعه‌ی دولتی یا خصوصی خویش که می‌تواند هدف و آماج جرایم یقه‌مجازی‌ها قرار گیرد، اقدام نموده و راهی برای صیانت از دارایی‌ها با واقع‌گرایی نسبت به توسعه‌ی محافظت‌های سایبری در محیط کاری یا مجموعه‌ی اقتصادی تحت امر خویش لحاظ نمایند. همان‌گونه که استفاده از تدابیر تدافعی و توان‌گیر نسبت به یقه‌مجازی‌ها نیز می‌تواند راهبردی اثربخش باشد.

۲-۲. فرصت‌گیری از یقه‌مجازی‌ها

بدیهی است، سیال و نامکانی بودن جرایم یقه‌مجازی‌ها با گسترش همه‌جایی اینترنت در فضای مجازی شرایط فرصت‌زدایی از جرایم ایشان را سخت می‌نماید، اما تقویت حفاظتی آماج‌های جرایم یقه‌مجازی‌ها و تحدید فرصت‌ها و موقعیت‌های ارتکاب جرم، جزئی دیگر از تدابیر پیشگیرانه‌ی بزه‌دیده‌مدار از جرایم یقه‌مجازی‌ها است که با ارتقای شاخص‌های موقعیت‌مداری، مطمح نظر قرار می‌گیرد.

بر این ابثنا، مسئله‌ی نظارت و بهره‌گیری از شیوه‌های مراقبتی - نظارتی بر فضای مجازی همراه با نظارت بر ورودی و خروجی داده‌ها، پایش انتقال، پردازش و ذخیره داده‌ها می‌تواند در کاهش موقعیت‌های جرم‌زا و افزایش ریسک ارتکاب جرایم یقه‌مجازی‌ها موثر باشد (رایجیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۹۴). لذا با به‌کارگیری تجهیزات و برنامه‌های خاص فعالیت‌های شبکه‌ای، افراد تحت پوشش نظارت الکترونی قرار می‌گیرند و حتی کاربر باید بداند که فعالیت‌های وی زیر نظر است؛ زیرا نظارت مخفی فقط برای جمع‌آوری ادله علیه متهم به کار می‌رود و هیچ اثر پیشگیرانه‌ای ندارد (جلالی فراهانی، ۱۳۸۳: ۱۴۴).

بر این اساس، توجه به کنترل ورودی‌ها و خروجی‌ها و اطلاع و اطمینان از داده‌های وارد شده، نوع و منشأ آن‌ها خصوصاً در مواردی که به دلیل بالا بودن هزینه، امکان به‌کارگیری کنترل دولایه و تفکیک‌های تهی‌ی مجوز وجود نداشته باشد (خانعلی‌پور و اجارگاه، ۱۴۰۰: ۱۴۰)، از اهمیت بسزایی برخوردار است. همچنان که قرار دادن رمز عبور در ورودی رایانه‌ها (ابراهیمی، ۱۴۰۳: ۱۱۷) و استفاده از کاوشگرهای الکترونیکی نیز در فرصت‌گیری از یقه‌مجازی‌ها می‌تواند مثر باشد. این کاوشگرها که از آن‌ها به پلیس مجازی تعبیر می‌شود، وظیفه‌ی تشخیص هویت‌های مجازی، اعتبارسنجی امضاهای الکترونیک، کنترل دسترسی‌های مجاز به محتوای محرمانه داده‌ها و حتی تشخیص مصادیق محرمانه منتشر شده را به عهده دارند (خالقی پوستچی، ۱۳۸۸: ۴۶)، که در نظارت و ارزیابی مستمر برنامه‌های پیشگیری از جرایم یقه‌مجازی نقش اساسی دارد. اگرچه ایجاد ممنوعیت با محدودیت دسترسی به داده‌ها و اطلاعات برای افراد غیر مجاز با توجه به طبقه‌بندی و ارزش محتوای آن‌ها در زمره تقویت آماج می‌گنجد، اما باید اذعان داشت که یقه‌مجازی‌ها معمولاً با اعتمادسازی و برخورداری از وجاهت شغلی و جایگاه کاری معمولاً از کمند این قسم از موانع می‌گریزند و چه‌بسا با شیوه‌های مجاز نیز به واسطه موقعیت کاری به داده‌ها، رایانه‌ها و شبکه‌های مربوط به جرایم متقلبانه خویش ادامه دهند.

با این حال، تجهیز شرکت‌ها و سازمان‌ها به سیستم‌های نظارتی و کنترلی، شیوه‌ی مناسبی برای به عقب راندن موج بزهکاری یقه‌مجازی‌ها است. این بازرسی‌های خودکار رایانه‌ای یا انسانی، به‌ویژه برای انجام بررسی‌های متوالی، بررسی‌های مربوط به معقول بودن ورودی‌ها، بازرسی‌های مربوط به حدود بالا و پایین و بازرسی‌های ویژه‌ی مربوط به تصحیحات تعدیل‌کننده حائز اهمیت است که باید به‌صورت گسترده و موردی به کار گرفته شود. همچنین با کنترل خروجی‌ها باید همه داده‌هایی که منشأ خود را ترک می‌کنند، بررسی و نظارت کامل شوند. در این کنترل علاوه بر اینکه باید تمامی راهکارهای قانونی خروج اطلاعات مدنظر قرار گیرد، باید به احتمال نشأت اطلاعات به خارج - به‌ویژه در ارتباطات راه دور و انتشار الکترونیکی - توجه کرد. همچنین

تمامی داده‌های ذخیره شده باید از علائم متمایز کننده به‌ویژه علائم حق نشر، علائم شناسایی مخفی و شماره‌های سریالی - که اصالت داده‌ها را به اثبات می‌رسانند - برخوردار باشند (زیر، ۱۳۹۰: ۲۱۹). در واقع می‌توان با اعمال نظارت مداوم به گلوگاه‌های ارتکاب جرایم یقه‌مجازی و پنهان نمودن آماج جرم به تمسک رمزنگارها نسبت به حذف عوامل محرک، کاهش دستاوردهای جرم و کاستن از آسیب‌پذیری آماج اقدام نموده و این هشدار به آن‌ها داده شود که در صورت ارتکاب جرم احتمال شناسایی و دستگیری آنان افزایش می‌یابد.

بنابراین با پیشرفت فناوری‌های نوین و گسترش آن در عرصه‌های گوناگون، تدابیر وضعی نیز باید همگام با آن به‌روزرسانی شده و با بهره‌مندی از همین فناوری‌ها، به مبارزه با جرایم یقه‌مجازی‌ها پرداخت. به‌علاوه، اگرچه در فضای سایبر، تدابیری که موجب دشواری دسترسی به آماج یا بزه‌دیده و ایمن‌سازی هدف می‌شوند، از طریق نرم‌افزارهای امنیتی نظیر دیوار آتشین، فیلترینگ، ضد ویروس‌ها یا ارتقای میزان دانش و تخصص از فناوری‌های رایانه‌ای محور تأمین می‌گردد (Ngo & paternoster, 2011: 776). اما نامتقارن شدن بزهکاری یقه‌مجازی‌ها که منبعث از عدم مجاورت بزهکار و بزه‌دیده است، ارتکاب این جرایم را آسان‌تر می‌سازد.

با این وصف، بالا بردن ضریب امنیت فضای مجازی سازمان‌ها و نهادهای دولتی یا غیردولتی که می‌تواند محل مانور فنی و نیرنگ‌آمیز یقه‌سفیدهای مجازی باشد، می‌تواند میزان نفوذپذیری سامانه‌ها را کاهش دهد و موقعیت‌های پیشاجنایی^۱ یقه‌مجازی را تحدید نماید؛ همچنان که حفاظت از سیستم‌های رایانه‌ای، حفاظت ارتباطات و عملیات‌های رایانه‌ای در کنار مکشوف شدن شیوه‌ها و شگردهای یقه‌مجازی‌ها در ارتکاب جرایم متقلبانه‌ی خویش در فضای مجازی و کاربست روش‌های ایمنی‌سازی به‌روزشده در سیاست‌گذاری جنایی و پیشگیری از جرایم یقه‌مجازی‌ها نقش بسزایی دارد.

نتیجه‌گیری

امروزه سیاست‌گذاران جنایی، در راستای کاهش هزینه‌های هنگفت نظام عدالت کیفری، به اتخاذ راهکارهای سنجیده و علمی با تغلیب اقدامات کنشی و پیشگیرانه به‌هنگام مناسب متمایل شده‌اند. بر این اساس، اگرچه از دیرباز سیاست جنایی همه جوامع بشری در راستای صیانت از نظم و استمرار حیات خود با ضرورت تضمین ارزش‌های اساسی مشترک در بزه‌انگاری و پاسخ‌گذاری، جهت تأمین امنیت اجتماعی عینیت می‌یافت، مع‌الوصف با تولد و تحولات حادث در عرصه

۱. تدابیر کاهنده موقعیت‌های پیشاجنایی به دنبال انصراف بزهکار از مرحله گذار از اندیشه به رفتار مجرمانه است (کرامتی معز، ۱۴۰۳: ۵۴).

سیاست جنایی، بزه‌کاری و... سیاست‌گذاری جنایی به عرصه‌ی سیاست‌های عمومی و اجتماعی با تأکید بر مرتفع نمودن عوامل جرم‌زا و پیشگیری کنشی از نارسایی‌های ساختاری جرم‌زا و حسب مورد راهبرد کیفری متناسب نیز بسط داده می‌شود.

در این میان، بزه‌کار یقه‌سفید که با اعتمادسازی هوشمندانه و بهره‌مندی از توان ذهنی بالای خویش، آن‌چنان به مانورهای متقلبانه متوسل می‌شود که بزه‌دیده به راحتی اغفال می‌گردد یا در جرایم شرکتی، بانکی، اختلاس و... نیز شخص حقوقی و مسئولان امر را مدت‌ها مقهور ظرفیت جنایی و توانایی تطبیق‌پذیری خودش ساخته است، در دنیای مجازی نیز با همان ظرفیت فکری و پایداری رفتاری با شوق رسیدن به اهداف و آرمان‌های خویش و تمسک به وسایل و شیوه‌های نامشروع از رهگذر خدعه و پنهان‌سازی در فضای مجازی، اعتماد بزه‌دیدگان را به خود جلب کرده و با اشراف سایبری و تمرکز بر باقی نگذاشتن هرگونه رد و آثار به تحصیل وجه، مال یا امتیاز شخصی می‌پردازند.

مجرمان یقه‌سفید، بزه‌کارانی هستند که ضمن برخورداری از قدرت موقعیت اجرایی و توان هم‌نوایی ظاهری با قانون نسبت به نقض زیرکانه‌ی هنجارهای حاکم بر گستره‌ی اقتصادی در دنیای واقعی و مجازی اقدام می‌نمایند. جرایم یقه‌سفیدی مبتنی بر نیرنگ و فریب هستند. مرتکبان این جرایم اقدامات متقلبانه خود را با فریبکاری در مدت مدیدی پنهان می‌کنند که علاوه بر گونه‌های متنوع شده‌ی یقه‌صورتی‌ها و یقه‌سرخ‌ها از ایشان، اکنون نیز طیف دیگری از یقه‌سفیدها در قالب یقه‌مجازی‌ها در عرصه‌ی علوم جنایی تجربی و حقوقی قابل شناسایی و مطالعه است؛ یقه‌سفیدهایی که جرایم نیرنگ‌آمیز اقتصادی خود را در دنیای مجازی مرتکب شده و بدین‌سان وارد پهنه‌ی بزه‌کاران یقه‌سفید مجازی یا مجرمان یقه‌مجازی می‌شوند.

بر این ابثنا، طراحی سازوکارهای سیاست‌گذاری جنایی جهت پیشگیری از جرایم یقه‌مجازی‌ها و عقب راندن موج بزه‌کاری آن‌ها با محور تدابیر معطوف به مرتکبان و بزه‌دیدگان بالقوه‌ی جرایم آن‌ها است. در ساحت پیشگیری مرتکب‌مدار از جرایم یقه‌مجازی‌ها، جرم‌انگاری مستقل جرایم اقتصادی یقه‌سفیدها در فضای مجازی ضمن حساس‌سازی جامعه نسبت به جرایم ایشان پیام اهمیت صیانت از دستاوردهای اقتصادی، مالی در فضای مجازی و مواجهه با پیامدها و عواقب کیفری رفتارهای مجرمانه ایشان ابلاغ می‌نماید.

افزون بر این، اگرچه بزه‌کاران یقه‌سفید معمولاً از اختلالات روانی ناموثر در شکل‌گیری مسئولیت کیفری خویش برخوردارند، اما تلاش در راستای روان‌سنجی‌های آغازین دوران تحصیل، بدو استخدام، حین اشتغال و... می‌تواند منجر به کشف ساحت‌های تاریک شخصیتی آن‌ها از قبیل خودشیفتگی، جامعه‌ستیزی و روان‌آزاری شده و با مداخله‌ی به‌هنگام در سیر تکوین

شخصیت ایشان با سازوکارهای رشد‌مدار^۱ یا درمان‌های غالب در حوزه روان‌شناختی-روان‌پزشکی اعم از گفتگو درمانی، دارو درمانی، درمان‌های شناختی و... از ورود ایشان به دنیای یقه‌سفیدها و متعاقباً یقه‌مجازی‌ها یا حسب مورد یقه‌سرخ‌ها پیشگیری نمود.

همچنین در عرصه‌ی تدابیر پیشگیرانه‌ی بزه‌دیده‌مدار ضمن آموزش امنیت سایبری و ارتقای آگاهی‌های مربوط به فضای مجازی و معرفی شیوه‌های متقابلانه‌ی بزه‌کاران یقه‌مجازی برای بزه‌دیدگان بالقوه‌ی حقیقی یا حقوقی با کاربست فرصت‌گیری و تحدید موقعیت‌های مشرف به لحظه ارتکاب جرم، پایش، نظارت و مراقبت مستمر گلوگاه‌های جرایم اقتصادی مجازی با کمک کاوشگرها و تجهیزات مدرن نظارتی بزه‌کاران بالقوه به انصراف رسیده و متولیان امر در پرتو بهره‌مندی از نیروهای متخصص انسانی در عرصه مقابله با بزهکاری یقه‌مجازی‌ها به موفقیت نائل شوند.

کتابنامه

- ابراهیمی، شهرام (۱۴۰۳). جرم‌شناسی پیشگیری. ایران، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۷). اعلام و افشای جرم اقتصادی. در: سیاست جنایی در برابر بزهکاری/اقتصادی، ایران، تهران، بنیاد حقوقی میزان.
- ایروانیان، امیر (۱۴۰۳). نظریه عمومی سیاستگذاری جنایی. ایران، تهران، انتشارات شهر دانش.
- بهره‌مند، حمید؛ کوره‌پز، حسین‌محمد؛ سلیمی، احسان (۱۳۹۳). راهبردهای وضعی پیشگیری از جرایم سایبری. فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری، ۷.
- بهره‌مند، حمید؛ داودی، ذوالفقار (۱۳۹۷). پیشگیری اجتماعی از جرایم امنیتی سایبری. فصلنامه مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، ۴۸.
- پرادل، ژان (۱۴۰۲). تاریخ اندیشه‌های کیفری. ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، ایران، تهران: انتشارات سمت.
- پیکا، ژورژ (۱۴۰۰). جرم‌شناسی. ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، ایران، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- جلالی فراهانی، امیرحسین (۱۳۸۴). پیشگیری وضعی از جرایم سایبر در پرتو موازین حقوق بشر. فصلنامه فقه حقوق، ۶.
- جلالی فراهانی، امیرحسین (۱۳۸۳). پیشگیری از جرایم رایانه‌ای. فصلنامه حقوق دادگستری، ۴۷.

۱. الزامات عملکردی اینترنت اشیا در مدارس و کاربردپذیری این مهم در شناسایی الگوهای جرم و آموزش دانش‌آموزان می‌تواند در این خصوص واجد اهمیت بسیار باشد (عبداللهی، ۱۴۰۳: ۳۴۵).

- خانعلی‌پور و اجارگاه، سکینه (۱۴۰۰). پیشگیری فنی از جرم. ایران، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- خالقی پوستچی، علی (۱۳۸۸). پیشگیری از جرایم سایبری با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات. ایران، تهران، بنیاد حقوقی میزان.
- دارابی، شهرداد (۱۴۰۳). بزهکاری یقه‌سرخ‌ها. ایران، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- دارابی، شهرداد (۱۳۹۸). سه‌گانه تاریک شخصیت بزهکاران یقه‌سرخ. فصلنامه تحقیقات حقوقی بین‌المللی، ۴۸.
- دارابی، شهرداد (۱۳۹۸). بزهکاران یقه‌سرخ. در: دایره‌المعارف علوم جنایی تجربی، ایران، تهران: انتشارات میزان.
- دارابی، شهرداد (۱۳۹۵). ریزومیک شدن پیشگیری از جرم در پرتو ریزومیک شدن ارتکاب جرم. فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری، ۱۲.
- رامین‌نیا، مریم (۱۳۹۴). رویکرد ریزوماتیک و درختی دو شیوه متفاوت در آفرینش و خوانش ادبی. فصلنامه ادب‌پژوهی، ۳۲.
- رایجیان اصلی، مهرداد؛ سلیمی، احسان؛ نوریان، علیرضا (۱۳۹۳). پیشگیری از جرایم رایانه‌ای از رهیافت‌های نظری تا رهیافت جهانی در پرتو رهنمود پیشگیری از جرم سازمان ملل متحد. فصلنامه راهبردی جهانی شدن، ۱۶.
- زیبر، اولریش (۱۳۹۰). جرایم رایانه‌ای. ترجمه محمدعلی نوری، رضا نخجوانی، مصطفی بختیاروند و احمد رحیمی، ایران، تهران: نشر گنج دانش.
- سادوک، بنجامین؛ جیمز، سادوک؛ ویرجینیا، آلکوت؛ پدرو، رویز (۱۴۰۳). خلاصه روانپزشکی. ترجمه فرزین رضاعی، ایران، تهران: انتشارات ارجمند.
- سماواتی پیروز، امیر (۱۳۹۰). تاملی بر جرایم اقتصادی از منظر بایسته‌های حقوق جزای اقتصادی. فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۴.
- فرست، مایکل (۱۴۰۴). تشخیص افتراقی اختلالات روانی. ترجمه مهدی گنجی، ایران، تهران: انتشارات ساوالان.
- عبداللهی، سامان (۱۴۰۳). شناسایی راهبردهای پیش‌بینی جرایم در مدارس با استفاده از اینترنت اشیا. فصلنامه علوم و فنون مدیریت اطلاعات، ۳.
- کرامتی‌معز، هادی (۱۴۰۳). جرم‌شناسی (طرح مباحث نوین در دانش جرم‌شناسی). ایران، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۴۰۳). تحولات جرم‌شناسی بزهکاری یقه‌سفیدها، دیباچه در بزهکاری یقه‌سرخ‌ها. ایران، تهران: بنیاد حقوقی میزان.

نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۹۶). پیشگیری عادلانه از جرم. در: علوم جنایی مجموعه مقالات در تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری. ایران، تهران: انتشارات سمت.

نجفی ابرندآبادی، علی حسین؛ هاشم بیگی، حمید (۱۴۰۳). دانشنامه جرم‌شناسی. ایران، تهران: انتشارات گنج دانش.

نیازپور، امیرحسن (۱۳۹۸). آیین دادرسی کیفری/اقتصادی. ایران، تهران: بنیاد حقوقی میزان.

یوسفی، رحیم؛ ایمان‌زاده، آیسان (۱۳۹۷). اعتباریابی مدل چهارگانه تاریک شخصیت. فصلنامه روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران، ۲۴.

Duffield, G. & Grabosky, P. (2001). *The Psychology of Fraud. Trend & Issues In Crime & Criminal Justice*, Canberra: Australian Institute of Criminology.

Ngo, Fawn T. & Reymond Paternoster (2011). Cybercrime Victimization: An Examination of Individual and Situational Level Factors. *International Journal of Cyber Criminology*, 5 (1).

Perri, S. Frank (2011). White Collar Criminals: The Kinder, Gentler offender? *Journal of Investigative Psychology & Offender Profiling*.

Ray, James (2007). *Psychopathy, Attitudinal Beliefs & White Collar Crime*. University of Florida Press.

REID, Alan (2018). Financial crime in the twenty-first century: the rise of the virtual collar criminal. In: RYDER, Nic, (ed.) *White Collar Crime and Risk: Financial Crime Corruption and the Financial Crisis*. Palgrave Studies in Risk, Crime and Society.